

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 1ης Ιουλίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Εθνικό καθεστώς στηρίξεως το οποίο προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας στις εγκαταστάσεις που παράγουν ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές — Υποχρέωση των προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας και ορισμένων χρηστών να υποβάλλουν ετησίως στην αρμόδια αρχή ορισμένη ποσόστωση πράσινων πιστοποιητικών — Άρνηση χορηγήσεως πράσινων πιστοποιητικών στις εγκαταστάσεις παραγωγής που βρίσκονται εκτός του οικείου κράτους μέλους — Οδηγία 2009/28/ΕΚ — Άρθρα 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3 — Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων — Άρθρο 34 ΣΛΕΕ»

Στην υπόθεση C-573/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το förvaltningsrätten i Linköping (Σουηδία) με απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Δεκεμβρίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Ålands Vindkraft AB

κατά

Energimyndigheten,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, Κ. Lenaerts, Αντιπρόεδρο, Α. Tizzano, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, M. Safjan και C. G. Fernlund, προέδρους τμήματος, E. Levits, Α. Ó Caoimh, Α. Arabadjiev, C. Toader, D. Šváby, M. Berger, Α. Prechal (εισηγήτρια) και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Υ. Bot

γραμματέας: C. Strömholm, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 5ης Νοεμβρίου 2013,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Ålands Vindkraft AB, εκπροσωπούμενη από την F. Distefano, avvocatessa,
- η Energimyndigheten, εκπροσωπούμενη από τον E. Brandsma και την J. Johansson, επικουρούμενους από τον K. Forsbacka, advokat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σουηδική.

- η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Falk, C. Meyer-Seitz, C. Stege, U. Persson και S. Johannesson,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και την K. Petersen,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. de Ree και M. Bulterman,
- η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Emberland και την B. Gabrielsen,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις K. Herrmann και E. Kružíková, καθώς και από τον J. Enegren,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Ιανουαρίου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/EK και 2003/30/EK (ΕΕ L 140, σ. 16), καθώς και του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Ålands Vindkraft AB (στο εξής: Ålands Vindkraft) και της Energimyndigheten (υπηρεσίας ενέργειας) όσον αφορά την άρνηση της υπηρεσίας αυτής να εγκρίνει, για τη λήψη πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας, ένα αιολικό πάρκο κείμενο στη Φινλανδία, το οποίο εκμεταλλεύεται η Ålands Vindkraft.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η οδηγία 2009/28 άρχισε να ισχύει στις 25 Ιουνίου 2009 και έπρεπε να μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο το αργότερο μέχρι τις 5 Δεκεμβρίου 2010. Η οδηγία αυτή καταργεί την οδηγία 2001/77/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Σεπτεμβρίου 2001, για την προαγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ L 283, σ. 33), από 1ης Ιανουαρίου 2012.
- 4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 15, 25, 52 και 56 της οδηγίας 2009/28 προβλέπουν τα ακόλουθα:
«(1) Ο έλεγχος της ευρωπαϊκής ενεργειακής κατανάλωσης καθώς και η αυξημένη χρήση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, σε συνδυασμό με την εξοικονόμηση ενέργειας και την αυξημένη ενεργειακή απόδοση, αποτελούν σημαντικές συνιστώσες της δέσμης μέτρων που απαιτήθηκαν για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και για τη συμμόρφωση προς το πρωτόκολλο του Κιότο στη σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος και προς τις περαιτέρω κοινοτικές και διεθνείς δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου μετά το 2012. Επίσης, αυτοί οι παράγοντες θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού, στην προώθηση της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας και στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και περιφερειακής ανάπτυξης, ιδίως στις αγροτικές και τις απομονωμένες περιοχές.

[...]

- (15) Για κάθε κράτος μέλος διαφέρει το σημείο εκκίνησης, το δυναμικό του όσον αφορά τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και το ενεργειακό του μείγμα. Ως εκ τούτου, είναι ανάγκη να επιμεριστεί ο κοινοτικός στόχος του 20% σε επιμέρους στόχους για κάθε κράτος μέλος, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη μια δίκαιη και κατάλληλη κατανομή, συνεκτιμώντας τα διαφορετικά σημεία εκκίνησης και το διαφορετικό δυναμικό των κρατών μελών, καθώς και το υφιστάμενο επίπεδο ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και το ενεργειακό μείγμα. Ενδείκνυται να γίνει ο επιμερισμός κατανέμοντας την απαιτούμενη συνολική αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας μεταξύ των κρατών μελών με βάση ίση αύξηση του μεριδίου κάθε κράτους μέλους, σταθμισμένη με γνώμονα το [Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕγχΠ)] του, αυξομειούμενη κατά τρόπον ώστε να αντικατοπτρίζει το σημείο εκκίνησής τους και υπολογίζοντας την ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας, στο πλαίσιο δε αυτό πρέπει να ληφθούν υπόψη οι έως τώρα προσπάθειες των κρατών μελών όσον αφορά τη χρήση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

[...]

- (25) Κάθε κράτος μέλος διαθέτει διαφορετικό δυναμικό ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και εφαρμόζει διαφορετικά καθεστώτα στήριξης της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε εθνικό επίπεδο. Τα περισσότερα κράτη μέλη εφαρμόζουν καθεστώτα στήριξης που αποφέρουν οφέλη μόνον σε σχέση με μορφές ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές οι οποίες παράγονται στην επικράτειά τους. Για την εύρυθμη λειτουργία των εν λόγω εθνικών καθεστώτων στήριξης έχει ουσιώδη σημασία να μπορούν τα κράτη μέλη να ελέγχουν τις επιπτώσεις και το κόστος των οικείων εθνικών καθεστώτων στήριξης σύμφωνα με το αντίστοιχο δυναμικό τους. Ένα σημαντικό μέσο για την επίτευξη του στόχου της παρούσας οδηγίας είναι η εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των εθνικών καθεστώτων στήριξης όπως και δυνάμει της οδηγίας [2001/77] προκειμένου να διατηρηθεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών και να μπορέσουν τα κράτη μέλη να προβλέψουν αποτελεσματικά εθνικά μέτρα για τη συμμόρφωση προς τους στόχους. Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η διευκόλυνση της διασυνοριακής υποστήριξης των μορφών ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές χωρίς να θίγονται τα εθνικά καθεστώτα στήριξης. Η οδηγία προβλέπει προαιρετικούς μηχανισμούς συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών τα οποία τους επιτρέπουν να συμφωνούν ως προς το βαθμό στήριξης που παρέχει ένα κράτος μέλος στην παραγωγή ενέργειας σε άλλο κράτος μέλος και ως προς το βαθμό συμμετοχής της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε σχέση με τους αντίστοιχους εθνικούς συνολικούς στόχους. Για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα αμφότερων των μέτρων συμμόρφωσης προς τους στόχους, ήτοι των εθνικών καθεστώτων στήριξης και των μηχανισμών συνεργασίας, είναι σημαντικό να μπορούν τα κράτη μέλη να καθορίζουν εάν και κατά πόσον τα εθνικά τους καθεστώτα στήριξης εφαρμόζονται στην παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε άλλα κράτη μέλη, και να συμφωνούν για το θέμα αυτό εφαρμόζοντας τους μηχανισμούς συνεργασίας που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία.

[...]

- (52) Ο μόνος στόχος των εγγυήσεων προέλευσης, οι οποίες παρέχονται για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, είναι η παροχή απόδειξης, προς τον τελικό καταναλωτή, ότι ένα συγκεκριμένο μερίδιο ή ποσότητα ενέργειας έχει παραχθεί από ανανεώσιμες πηγές. Μια εγγύηση προέλευσης μπορεί να μεταβιβάζεται από έναν κάτοχο σε άλλον, ανεξάρτητα από την ενέργεια την οποία αφορά. Ωστόσο, για να εξασφαλίζεται ότι μια μονάδα ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές κοινοποιείται μόνον άπαξ σε έναν καταναλωτή, θα πρέπει να αποφεύγονται η διπλή προσμέτρηση και η διπλή κοινοποίηση των εγγυήσεων προέλευσης. Η ανανεώσιμη ενέργεια, για την οποία η συνοδευτική εγγύηση προέλευσης έχει πωληθεί χωριστά από τον παραγωγό, δεν θα πρέπει να κοινοποιείται ή να πωλείται στον τελικό καταναλωτή ως

ενέργεια που έχει παραχθεί από ανανεώσιμες πηγές. Είναι σημαντικό να γίνεται διάκριση μεταξύ των πράσινων πιστοποιητικών που χρησιμοποιούνται για τα καθεστώτα στήριξης και των εγγυήσεων προέλευσης.

[...]

(56) Οι εγγυήσεις προέλευσης αυτές καθαυτές δεν παρέχουν δικαίωμα για ενίσχυση από τα εθνικά καθεστώτα στήριξης.»

5 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, το οποίο τιτλοφορείται «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής»:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει κοινό πλαίσιο για την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Θέτει υποχρεωτικούς εθνικούς στόχους για το συνολικό μερίδιο ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας [...]. Καθορίζει κανόνες για τη στατιστική μεταβίβαση μεταξύ κρατών μελών, για κοινά έργα μεταξύ κρατών μελών και με τρίτες χώρες, τις εγγυήσεις προέλευσης, τις διοικητικές διαδικασίες, την πληροφόρηση και την κατάρτιση και την πρόσβαση στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας για ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές. [...]»

6 Το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχεία ι' έως ιβ', της εν λόγω οδηγίας περιέχει τους ακόλουθους ορισμούς:

«[...]

ι) “εγγύηση προέλευσης”: ηλεκτρονικό έγγραφο το οποίο χρησιμεύει μόνον ως απόδειξη προς τον τελικό καταναλωτή ότι δεδομένο μερίδιο ή ποσότητα ενέργειας έχει παραχθεί από ανανεώσιμες πηγές όπως απαιτείται σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 6, της οδηγίας 2003/54/EK [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/EK (EE L 176, σ. 37)].

ια) “καθεστώσ στήριξης”: κάθε μέσο, καθεστώσ ή μηχανισμός που δρομολογείται από κράτος μέλος ή ομάδα κρατών μελών και προάγει τη χρήση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές μειώνοντας το κόστος της εν λόγω ενέργειας, αυξάνοντας την τιμή πώλησής της ή αυξάνοντας, με την επιβολή υποχρέωσης χρήσης ανανεώσιμων ενεργειακών πηγών ή με άλλον τρόπο, τις αγοραζόμενες ποσότητες της εν λόγω ενέργειας· περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι επενδυτικές ενισχύσεις, οι φορολογικές απαλλαγές ή μειώσεις, οι επιστροφές φόρου, τα καθεστώτα στήριξης της υποχρέωσης χρήσης ανανεώσιμης ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που χρησιμοποιούν πράσινα πιστοποιητικά, και τα καθεστώτα άμεσης στήριξης των τιμών συμπεριλαμβανομένων των εγγυημένων τιμών αγοράς και της καταβολής πριμοδοτήσεων·

ιβ) “υποχρέωση χρήσης ανανεώσιμης ενέργειας”: εθνικό καθεστώσ στήριξης το οποίο επιβάλλει στους παραγωγούς ενέργειας την υποχρέωση να συμπεριλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγή τους, απαιτεί από τους προμηθευτές ενέργειας να συμπεριλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στον εφοδιασμό τους ή απαιτεί από τους καταναλωτές ενέργειας να συμπεριλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην κατανάλωσή τους. Συμπεριλαμβάνονται καθεστώτα δυνάμει των οποίων οι απαιτήσεις αυτές είναι δυνατόν να τηρούνται μέσω της προσκόμισης πράσινου πιστοποιητικού».

7 Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2009/28 ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε το μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, το οποίο υπολογίζεται σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 11, στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας το 2020 να αντιστοιχεί τουλάχιστον στον εθνικό συνολικό στόχο του όσον αφορά το μερίδιο της

ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές κατά το εν λόγω έτος, όπως αυτό προβλέπεται στην τρίτη στήλη του πίνακα του μέρους Α του παραρτήματος Ι. Αυτοί οι δεσμευτικοί εθνικοί συνολικοί στόχοι είναι σύμμορφοι προς τον στόχο σύμφωνα με τον οποίο το μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας της Κοινότητας πρέπει το 2020 να ανέρχεται σε τουλάχιστον 20 %. [...].

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν μέτρα που είναι όντως σχεδιασμένα για να διασφαλίσουν ότι το μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ισούται ή υπερβαίνει το μερίδιο που παρατίθεται στην ενδεικτική πορεία του μέρους Β του παραρτήματος Ι.

3. Για να επιτύχουν τους στόχους των παραγράφων 1 και 2 του παρόντος άρθρου, τα κράτη μέλη μπορούν, μεταξύ άλλων, να εφαρμόζουν τα ακόλουθα μέτρα:

α) καθεστώτα στήριξης·

β) μέτρα συνεργασίας μεταξύ διαφόρων κρατών μελών και με τρίτες χώρες για την επίτευξη των εθνικών συνολικών στόχων τους σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 11.

Με την επιφύλαξη των άρθρων [107 ΣΛΕΕ] και [108 ΣΛΕΕ], τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα να αποφασίζουν σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 11 της παρούσας οδηγίας σε ποιο βαθμό θα υποστηρίξουν τις μορφές ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές που παράγονται σε άλλο κράτος μέλος.»

8 Κατά το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας αυτής:

«1. Η ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε κάθε κράτος μέλος υπολογίζεται ως το άθροισμα:

α) της ακαθάριστης τελικής κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές·

[...]

3. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1 στοιχείο α', η ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές υπολογίζεται ως η ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται σε ένα κράτος μέλος από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές, [...].»

9 Το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας, με τον τίτλο «Κοινά καθεστώτα στήριξης», προβλέπει στην παράγραφο του 1 τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων των κρατών μελών δυνάμει του άρθρου 3, δύο ή περισσότερα κράτη μέλη μπορούν, εθελοντικά, να συνενώνουν ή να συντονίζουν μερικώς τα εθνικά τους καθεστώτα στήριξης. Στις περιπτώσεις αυτές, ορισμένη ποσότητα ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές η οποία παράγεται στην επικράτεια συμμετέχοντος κράτους μέλους μπορεί να καταλογίζεται στον εθνικό συνολικό στόχο άλλου συμμετέχοντος κράτους μέλους εάν το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος:

α) προβαίνει σε στατιστική μεταβίβαση συγκεκριμένων ποσοτήτων ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές από ένα κράτος μέλος σε άλλο κράτος μέλος σύμφωνα με το άρθρο 6·

β) καθιερώνει κανόνα κατανομής για τον οποίον συμφωνούν τα συμμετέχοντα κράτη μέλη και βάσει του οποίου ποσότητες ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές κατανέμονται μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών μελών. Ο κανόνας αυτός κοινοποιείται στην Επιτροπή εντός τριών μηνών το πολύ από το τέλος του πρώτου έτους κατά το οποίο ισχύει.»

- 10 Το άρθρο 15 της ίδιας οδηγίας, το οποίο αφορά τις εγγυήσεις προελεύσεως, προβλέπει μεταξύ άλλων τα εξής:

«1. Για να αποδεικνύεται στους τελικούς καταναλωτές το μερίδιο ή η ποσότητα ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στο ενεργειακό μείγμα προμηθευτή ενέργειας, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 6, της οδηγίας [2003/54], τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να είναι δυνατόν να παρέχεται εγγύηση για την προέλευση της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας, σύμφωνα με αντικειμενικά, διαφανή και αμερόληπτα κριτήρια.

2. [...]

Η εγγύηση προέλευσης δεν σχετίζεται με τη συμμόρφωση του κράτους μέλους προς το άρθρο 3. Οι μεταβιβάσεις εγγυήσεων προέλευσης, χωριστά ή μαζί με τη φυσική μεταβίβαση ενέργειας, δεν επηρεάζουν την απόφαση των κρατών μελών να χρησιμοποιούν στατιστικές μεταβιβάσεις, κοινά έργα ή κοινά καθεστώτα στήριξης για να συμμορφωθούν προς τους στόχους ή για να υπολογίζουν την ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές η οποία υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 5.

[...]

9. Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν τις εγγυήσεις προέλευσης που εκδίδουν άλλα κράτη μέλη σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, μόνον ως απόδειξη των στοιχείων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 και στην παράγραφο 6, στοιχεία α' έως στ'. [...]

[...]»

Το σουηδικό δίκαιο

- 11 Το σύστημα των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας θεσπίστηκε με τον νόμο (2003:113) περί των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας [lagen (2003:113) om elcertifikat, στο εξής: νόμος του 2003]. Πρόκειται για καθεστώς στήριξης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (στο εξής: πράσινη ηλεκτρική ενέργεια). Ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε, από 1ης Ιανουαρίου 2012, με τον νόμο (2011:1200) περί των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας [lagen (2011:1200) om elcertifikat, στο εξής: νόμος του 2011] ο οποίος σκοπούσε, ιδίως, στη διασφάλιση της μεταφοράς της οδηγίας 2009/28 στο εσωτερικό δίκαιο.
- 12 Κατά τον νόμο του 2011, χορηγείται στους εγκεκριμένους παραγωγούς ένα πιστοποιητικό ηλεκτρικής ενέργειας ανά μεγαβατώρα (MWh) παραχθείσας πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας. Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι, μολονότι τέτοιος περιορισμός δεν προβλέπεται ρητώς από το γράμμα του νόμου του 2011, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου αυτού και του νόμου του 2003 προκύπτει ρητώς ότι μόνον οι κείμενες στη Σουηδία εγκαταστάσεις παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας μπορούν να τύχουν εγκρίσεως προκειμένου να τους χορηγούνται τέτοια πιστοποιητικά. Αντιθέτως, η έγκριση εγκαταστάσεων κειμένων εκτός της σουηδικής επικρατείας είναι αδύνατη.
- 13 Μολονότι ο νόμος του 2011 δεν προβλέπει ότι η αγορά πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να συνοδεύεται από αντίστοιχη αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ο νόμος αυτός δεν αποκλείει το ενδεχόμενο μιας τέτοιας συγκεντρωτικής αγοράς.
- 14 Τα πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας είναι διαπραγματεύσιμα σε μια αγορά στην οποία κρατούν συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού και στην οποία η τιμή καθορίζεται από την προσφορά και τη ζήτηση.

- 15 Η ζήτηση πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας δημιουργείται από το γεγονός ότι οι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και ορισμένοι χρήστες υπέχουν υποχρέωση να κατέχουν και να υποβάλλουν στο Δημόσιο, την 1η Απριλίου εκάστου έτους, ορισμένη ποσόστωση πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας η οποία αντιστοιχεί σε ποσοστό του συνόλου των παραδόσεων τους ή της καταναλώσεώς τους ηλεκτρικής ενέργειας κατά το παρελθόν έτος.
- 16 Κατά το άρθρο 1 του κεφαλαίου 4 του νόμου του 2011:
- «Υπέχουν υποχρέωση συμπλήρωσης ποσοστώσεως:
- 1) οι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας·
  - 2) οι χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την οποία έχουν παραγάγει οι ίδιοι, αν η χρησιμοποιηθείσα ποσότητα υπερβαίνει τα 60 MWh ανά έτος αναφοράς, σε εγκατάσταση της οποίας η εγκατασταθείσα ισχύς υπερβαίνει τα 50 [κιλοβάτ (kW)]·
  - 3) οι χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας, στο μέτρο που έχουν χρησιμοποιήσει εισαγόμενη ηλεκτρική ενέργεια ή αγορασθείσα στο Σκανδιναβικό Χρηματιστήριο ηλεκτρικής ενέργειας, και
  - 4) οι καταχωρισθείσες επιχειρήσεις εντάσεως ηλεκτρικής ενέργειας.»
- 17 Η ποσόστωση πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία καθορίζεται με γνώμονα τον στόχο παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας την επίτευξη του οποίου επιδιώκει το Βασίλειο της Σουηδίας κυμαίνεται ανάλογα με τις οικείες περιόδους. Για την περίοδο από το 2010 έως το 2012, καθορίστηκε σε 0,179.
- 18 Ο προμηθευτής μετακυλίζει την τιμή αγοράς των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας στον καταναλωτή.
- 19 Από τις παρατηρήσεις των διαδίκων της κύριας δίκης, όπως παρατίθενται στην απόφαση περί παραπομπής, προκύπτει ότι, αν οι οικείοι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και καταναλωτές δεν είναι σε θέση να υποβάλουν τον απαιτούμενο αριθμό πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας, υποχρεώνονται να καταβάλουν ορισμένο ποσό ως χρηματική ποινή. Στις γραπτές παρατηρήσεις τις οποίες κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου, η Σουηδική Κυβέρνηση αναφέρθηκε επίσης στην καταβολή ενός τέτοιου τέλους το οποίο χαρακτήρισε ως «ειδικό» (στο εξής: ειδικό τέλος).
- 20 Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι, ελλείψει διεθνούς συμφωνίας συναφθείσας σύμφωνα με το άρθρο 11 της οδηγίας 2009/28, η υποχρέωση συμπλήρωσης ποσοστώσεως είναι δυνατό να εκπληρωθεί μόνο με πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας εκδοθέντα δυνάμει του νόμου του 2011.
- 21 Συναφώς, το άρθρο 5 του κεφαλαίου 1 του νόμου του 2011 ορίζει, συγκεκριμένα, τα εξής:
- «Τα πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας τα οποία έχουν εκδοθεί για την παραγωγή ανανεώσιμης ηλεκτρικής ενέργειας εντός άλλου κράτους μπορούν να χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση μιας υποχρέωσης συμπλήρωσης ποσοστώσεως σύμφωνα με τον παρόντα νόμο, εφόσον το σουηδικό σύστημα του πιστοποιητικού ηλεκτρικής ενέργειας έχει εναρμονισθεί με το σύστημα του πιστοποιητικού ηλεκτρικής ενέργειας στο άλλο κράτος μέσω διεθνούς συμφωνίας.»
- 22 Στις 29 Ιουνίου 2011 το Βασίλειο της Σουηδίας συνήψε τέτοια συμφωνία με το Βασίλειο της Νορβηγίας. Αντιθέτως, δεν υφίσταται τέτοιου είδους συμφωνία μεταξύ του Βασιλείου της Σουηδίας και της Δημοκρατίας της Φινλανδίας.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 23 Στις 30 Νοεμβρίου 2009 η Ålands Vindkraft ζήτησε από την αρμόδια σουηδική αρχή την έγκριση του αιολικού πάρκου της Oskar, κειμένου στη Φινλανδία, στο αρχιπέλαγος των νήσων Åland, προκειμένου να της χορηγούνται πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας.
- 24 Η Energimyndigheten απέρριψε την αίτηση αυτή με απόφαση της 9ης Ιουνίου 2010, με την αιτιολογία ότι μόνον οι κείμενες στη Σουηδία εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ήταν δυνατό να τύχουν εγκρίσεως προκειμένου να τους χορηγούνται πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας.
- 25 Η Ålands Vindkraft άσκησε προσφυγή ενώπιον του förvaltningsrätten i Linköping με αίτημα να ακυρωθεί η απόφαση αυτή και να γίνει δεκτή η αίτησή της περί εγκρίσεως. Προβάλλει, μεταξύ άλλων, παράβαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ και υποστηρίζει συναφώς ότι, λόγω της ποσοτώσεως των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας, καθορισθείσας για την υπό εξέταση περίοδο σε 0,179, το σύστημα των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας συνεπάγεται ότι ποσοστό 18 % της σουηδικής αγοράς καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας επιφυλάσσεται για τους εγκατεστημένους στη Σουηδία παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, τούτο δε εις βάρος των εισαγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από άλλα κράτη μέλη. Ένα τέτοιο εμπόδιο στο εμπόριο δεν είναι δυνατό να δικαιολογηθεί από λόγους αφορώντες την προστασία του περιβάλλοντος, δεδομένου ότι, ειδικότερα, η κατανάλωση πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας ευνοείται εξίσου από τη χορήγηση πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας με βάση την πράσινη ενέργεια που καταναλώνεται στη Σουηδία, αλλά παράγεται εντός άλλων κρατών μελών.
- 26 Το förvaltningsrätten i Linköping επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι, μολονότι η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν του νόμου του 2003, η διαφορά της κύριας δίκης πρέπει, βάσει του σουηδικού δικαίου, να επιλυθεί σύμφωνα με τον νόμο που έχει εφαρμογή κατά την εξέτασή της από το δικαστήριο, δηλαδή, εν προκειμένω, τον νόμο του 2011. Εξάλλου, ο νόμος αυτός τροποποίησε ελάχιστα τους κανόνες που έχουν εφαρμογή στην προβληματική της υποθέσεως της κύριας δίκης.
- 27 Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι επιβάλλεται, κατ' αρχάς, να κριθεί αν το επίμαχο στην κύρια δίκη σύστημα πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας συνιστά πράγματι καθεστώς στηρίξεως εμπίπτον στα άρθρα 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28, δεδομένου ότι, ειδικότερα, ευνοεί την παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ οι εν λόγω διατάξεις παραπέμπουν στη χρήση ή στην κατανάλωση της ενέργειας αυτής. Επιπλέον, αν τούτο συμβαίνει, πρέπει να κριθεί αν η εν λόγω οδηγία επιτρέπει το καθεστώς αυτό, μολονότι αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής του τις εγκαταστάσεις που παράγουν πράσινη ηλεκτρική ενέργεια εντός άλλων κρατών μελών.
- 28 Περαιτέρω, το ίδιο δικαστήριο επισημαίνει, κατ' αρχάς, ότι το εν λόγω καθεστώς επιτρέπει στους Σουηδούς παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας να απολαύουν άμεσου οικονομικού πλεονεκτήματος σε σχέση με τους παραγωγούς άλλων κρατών μελών. Παρατηρεί, αφετέρου, ότι, καίτοι ο νόμος του 2011 δεν συνδέει ρητώς την πώληση των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας με την πώληση της αντίστοιχης ηλεκτρικής ενέργειας, είναι εμμέσως δυνατό η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση να ευνοεί την εμπορία ηλεκτρικής ενέργειας εγχώριας προελεύσεως, καθόσον οι προμηθευτές θα μπορούσαν να έχουν επιπλέον κίνητρο να αγοράσουν ηλεκτρική ενέργεια από εγχώριους παραγωγούς, δεδομένου ότι οι τελευταίοι είναι επίσης σε θέση να τους παράσχουν τα πιστοποιητικά τα οποία έχουν ανάγκη οι προμηθευτές αυτοί, προκειμένου να εκπληρώσουν την υποχρέωση συμπληρώσεως ποσοτώσεως την οποία υπέχουν.
- 29 Αν υποτεθεί ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών, υπό την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, τότε θα πρέπει να εξετασθεί το ζήτημα αν το μέτρο αυτό είναι δυνατό, εν προκειμένω, να δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος.

- 30 Στο πλαίσιο αυτό, το *förvaltningsrätten i Linköping* διερωτάται, μεταξύ άλλων, αν ασκεί ενδεχομένως επιρροή η απόφαση *PreussenElektra* (C-379/98, EU:C:2001:160) δεδομένου ότι, αφενός, αντιθέτως προς το επίμαχο καθεστώς στηρίξεως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή, το σουηδικό σύστημα πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας δεν επιβάλλει ρητώς στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας καμία υποχρέωση αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από εγχώριους παραγωγούς και, αφετέρου, ότι, από της εκδόσεως της εν λόγω αποφάσεως, σημειώθηκαν διάφορες εξελίξεις στο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως κατόπιν της εκδόσεως των οδηγιών 2001/77 και 2009/28.
- 31 Τέλος, το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται μήπως, υπό το πρίσμα, ιδίως, της αρχής της ασφάλειας δικαίου, ο αποκλεισμός της παραγόμενης εκτός της σουηδικής επικράτειας πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας από το πεδίο εφαρμογής του επιμάχου στην κύρια δίκη καθεστώτος στηρίξεως θα έπρεπε να προβλέπεται ρητώς στον νόμο του 2011.
- 32 Υπό τις συνθήκες αυτές, το *förvaltningsrätten i Linköping* αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Το σουηδικό σύστημα του πιστοποιητικού ηλεκτρικής ενέργειας είναι ένα εθνικό καθεστώς στηρίξεως το οποίο επιβάλλει στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας στο κράτος μέλος αυτό να αγοράζουν πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας τα οποία αντιστοιχούν σε ορισμένο ποσοστό των πωλήσεων ή της καταναλώσεώς τους, χωρίς επιπλέον να επιβάλλει ρητώς την υποχρέωση αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από τον ίδιο παραγωγό. Τα πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας εκδίδονται από το Σουηδικό Δημόσιο και αποτελούν απόδειξη της παραγωγής ορισμένης ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Οι παραγωγοί [πράσινης] ηλεκτρικής ενέργειας [...] αποκομίζουν, μέσω της πώλησεως των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας, ένα επιπλέον εισόδημα από την εκ μέρους τους παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Έχουν τα άρθρα 2, [δεύτερο εδάφιο,] στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της [οδηγίας 2009/28] την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να χρησιμοποιεί ένα εθνικό καθεστώς στηρίξεως όπως το ανωτέρω, στο οποίο μπορούν να ενταχθούν μόνον παραγωγοί οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι εντός της επικράτειας της χώρας και το οποίο συνεπάγεται ότι οι παραγωγοί αυτοί τυγχάνουν οικονομικού πλεονεκτήματος σε σχέση με τους παραγωγούς στους οποίους δεν μπορεί να χορηγηθεί πιστοποιητικό ηλεκτρικής ενέργειας;
- 2) Μπορεί ένα σύστημα όπως το περιγραφέν στο πρώτο ερώτημα να θεωρηθεί —υπό το πρίσμα του άρθρου 34 ΣΛΕΕ— ότι αποτελεί ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών ή μέτρο ισοδύναμο αποτελέσματος;
- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, μπορεί ένα τέτοιο σύστημα να θεωρηθεί ότι συνάδει προς το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της προωθήσεως της παραγωγής [πράσινης] ηλεκτρικής ενέργειας [...];
- 4) Πώς επηρεάζεται η απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα από το γεγονός ότι ο περιορισμός του εν λόγω καθεστώτος στηρίξεως ώστε να καλύπτει μόνον τους εγχώριους παραγωγούς δεν προβλέπεται ρητώς στην εθνική νομοθεσία;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 33 Με δικόγραφα που κατατέθηκαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 5 και στις 6 Φεβρουαρίου και στις 14 Μαρτίου 2014 αντιστοίχως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Βασίλειο της Σουηδίας ζήτησαν να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.
- 34 Προς στήριξη των αιτήσεων αυτών, υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι, κατόπιν της αναπτύξεως των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα, ο οποίος πρότεινε στο Δικαστήριο να κρίνει ότι το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28 είναι άκυρο, και στο μέτρο που το Δικαστήριο θα μπορούσε, εκ

του λόγου αυτού, να επιλύσει τη διαφορά βάσει επιχειρηματολογίας αφορώσας την ακυρότητα της εν λόγω διατάξεως και όχι την ερμηνεία της διατάξεως αυτής, χωρίς να διεξαχθεί συζήτηση μεταξύ των ενδιαφερομένων επί του ζητήματος αυτού, πρέπει να τους επιτραπεί να προβάλουν τα επιχειρήματά τους συναφώς.

- 35 Κατά το άρθρο 83 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο μπορεί, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτισθεί επαρκώς, ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμη όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.
- 36 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο κρίνει, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, ότι διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία για να αποφανθεί. Επισημαίνει, εξάλλου, ότι η υπόθεση δεν πρέπει να επιλυθεί βάσει επιχειρήματος σχετικού με το κύρος της οδηγίας 2009/28 το οποίο δεν ήταν δυνατό να συζητηθεί μεταξύ των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 38 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινισθεί αν τα άρθρα 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει καθεστώς στηρίξεως όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, το οποίο προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών στους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, λαμβανομένης υπόψη αποκλειστικώς της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, και το οποίο επιβάλλει στους προμηθευτές και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την υποχρέωση να καταθέτουν ετησίως στην αρμόδια αρχή ορισμένη ποσότητα τέτοιων πιστοποιητικών αντιστοιχούσα σε ποσοστό του συνόλου των παραδόσεων τους ή της εκ μέρους τους χρησιμοποιηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας.
- 39 Ενδείκνυται, κατ' αρχάς, να εξετασθεί αν ένα καθεστώς στηρίξεως της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη συνιστά «καθεστώς στηρίξεως», υπό την έννοια των άρθρων 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28.
- 40 Συναφώς, παρατηρείται κατ' αρχάς ότι από την αιτιολογική σκέψη 25 της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε ότι ένα σημαντικό μέσο για την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκει η οδηγία αυτή συνίσταται στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των εθνικών καθεστώτων στηρίξεως τα οποία προβλέπει η οδηγία 2001/77.
- 41 Από την αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2001/77 προκύπτει ρητώς ότι, μεταξύ των διαφόρων ειδών εθνικών καθεστώτων στηρίξεως που προέβλεπε ως εκ τούτου η εν λόγω οδηγία, περιλαμβάνονταν ήδη οι μηχανισμοί στηρίξεως οι οποίοι, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίξεως, χρησιμοποιούν τα «πράσινα πιστοποιητικά».
- 42 Εξάλλου το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχεία ια' και ιβ', της οδηγίας 2009/28 αναφέρεται, επίσης, ειδικώς στα εθνικά καθεστώτα στηρίξεως που χρησιμοποιούν «πράσινα πιστοποιητικά».

- 43 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίζει μάλλον την «παραγωγή» πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας παρά τη «χρήση» ή την «κατανάλωση» της ενέργειας αυτής, υπό την έννοια των άρθρων 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, παρατηρούνται τα ακόλουθα.
- 44 Όσον αφορά, αφενός, το ότι ο ορισμός του «καθεστώτος στηρίξεως» που περιέχεται στο άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', της οδηγίας 2009/28 αφορά, όπως υπογραμμίζει το εθνικό δικαστήριο, νομοθετήματα, καθεστώτα ή μηχανισμούς που σκοπούν στην προώθηση της «χρήσεως» της πράσινης ενέργειας, ενδεχομένως μέσω μιας υποχρέωσης «χρήσεως» της, επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη, πρώτον, ότι το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, το οποίο αφορά το αντικείμενο και το πεδίο εφαρμογής της, ορίζει ότι η εν λόγω οδηγία καθορίζει ένα κοινό πλαίσιο για την προώθηση της πράσινης ενέργειας.
- 45 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ιβ', της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζει την έννοια της «υποχρέωσης] χρήσης ανανεώσιμης ενέργειας», κατά το άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', της οδηγίας αυτής. Συναφώς, το εν λόγω εδάφιο, στοιχείο ιβ', αναφέρεται στα εθνικά καθεστώτα στηρίξεως τα οποία επιβάλλουν στους παραγωγούς την υποχρέωση να συμπεριλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας «στην παραγωγή τους» ή «απαιτ[ού]ν» από τους προμηθευτές ενέργειας να συμπεριλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στον εφοδιασμό τους ή απαιτεί από τους καταναλωτές ενέργειας να συμπεριλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην κατανάλωσή τους», διευκρινίζοντας συγχρόνως ρητώς ότι συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή τα καθεστώτα δυνάμει των οποίων οι απαιτήσεις αυτές είναι δυνατόν να τηρούνται μέσω της προσκομίσεως πράσινων πιστοποιητικών.
- 46 Το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίξεως παρουσιάζει πράγματι τα χαρακτηριστικά αυτά, δεδομένου ότι επιβάλλει στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και σε ορισμένους καταναλωτές υποχρέωση χρήσεως των πράσινων πιστοποιητικών προς εκπλήρωση των υποχρεώσεων που υπέχουν, αντιστοίχως, να περιλάβουν ορισμένη ποσότητα πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας στην προσφορά τους ηλεκτρικής ενέργειας ή να χρησιμοποιούν ορισμένο ποσοστό πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.
- 47 Όσον αφορά, αφετέρου, το ότι οι δεσμευτικοί εθνικοί στόχοι στην επίτευξη των οποίων καλούνται να συμβάλουν τα καθεστώτα ενισχύσεως του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28 προσδιορίζονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ως μερίδιο πράσινης ενέργειας στην «τελική κατανάλωση» ενέργειας, επιβάλλεται η επισήμανση ότι από το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 3, της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι η εν λόγω κατανάλωση υπολογίζεται στην πραγματικότητα με γνώμονα την ποσότητα πράσινης ενέργειας «που παράγεται» εντός κράτους μέλους.
- 48 Ως εκ τούτου, από τα εκτεθέντα στις σκέψεις 40 έως 47 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι καθεστώς στηρίξεως της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στο πλαίσιο του οποίου χρησιμοποιούνται πράσινα πιστοποιητικά, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, έχει τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά προκειμένου να χαρακτηριστεί ως «καθεστώς στηρίξεως», υπό την έννοια των άρθρων 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28.
- 49 Όσον αφορά, δεύτερον, τις αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου που πηγάζουν από το γεγονός ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίξεως προβλέπει τη χορήγηση πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας λαμβανομένης αποκλειστικώς υπόψη της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στην εθνική επικράτεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, με την έκδοση της οδηγίας 2009/28, διατήρησε τη δυνατότητα ενός τέτοιου εδαφικού περιορισμού.
- 50 Συναφώς, προκύπτει, κατ' αρχάς, από την αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας αυτής ότι ο νομοθέτης, αφού διαπίστωσε ότι τα κράτη μέλη στην πλειονότητά τους εφαρμόζουν καθεστώτα στηρίξεως που ευνοούν αποκλειστικώς και μόνον την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στην επικράτειά τους, επισήμανε ότι, προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των καθεστώτων αυτών ως μέτρων που έχουν ως προορισμό να συμβάλουν στην επίτευξη των αντιστοίχων εθνικών συνολικών στόχων, είναι

ουσιώδες να είναι τα κράτη αυτά σε θέση να προσδιορίσουν αν και κατά πόσον τα εθνικά καθεστώτα τους στηρίζεως έχουν εφαρμογή στην πράσινη ενέργεια που παράγεται εντός άλλων κρατών μελών και να συνάψουν συμφωνίες συναφώς, εφαρμόζοντας τους μηχανισμούς συνεργασίας τους οποίους προβλέπει η εν λόγω οδηγία.

- 51 Τέλος, το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28 ορίζει ρητώς ότι, υπό την επιφύλαξη των άρθρων 107 ΣΛΕΕ και 108 ΣΛΕΕ, τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα να αποφασίζουν, σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 11 της εν λόγω οδηγίας, σε ποιο βαθμό υποστηρίζουν την ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές η οποία παράγεται εντός άλλου κράτους μέλους.
- 52 Τέλος, όσον αφορά ειδικότερα τα εθνικά καθεστώτα που χρησιμοποιούν πράσινα πιστοποιητικά, επιβάλλεται η επισήμανση ότι ο νομοθέτης της Ένωσης μερίμνησε ρητώς να διευκρινίσει, στις αιτιολογικές σκέψεις 52 και 56 της οδηγίας αυτής, ότι οι εγγυήσεις προελεύσεως που χορηγούνται εντός των διαφόρων κρατών μελών προς εκτέλεση της εν λόγω οδηγίας πρέπει να διακρίνονται από τα πράσινα πιστοποιητικά που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο των εθνικών καθεστώτων στηρίζεως και ότι δεν παρέχουν αφ' εαυτών το δικαίωμα υπαγωγής σε τέτοια καθεστώτα. Όπως προκύπτει, εξάλλου, από τα άρθρα 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ι', και 15, παράγραφοι 1 και 9, της ίδιας οδηγίας, οι εγγυήσεις προελεύσεως, οι οποίες έχουν ως μοναδική λειτουργία να αποδεικνύουν στους τελικούς καταναλωτές το μερίδιο πράσινης ενέργειας το οποίο περιέχει το ενεργειακό μείγμα ενός προμηθευτή ενέργειας, πρέπει να αναγνωρίζονται αμοιβαίως μεταξύ των κρατών μελών μόνον ως τέτοιου είδους απόδειξη.
- 53 Οι διευκρινίσεις αυτές επιβεβαιώνουν ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν είχε την πρόθεση να επιβάλει στα κράτη μέλη τα οποία επέλεξαν ένα καθεστώς στηρίζεως στο πλαίσιο του οποίου χρησιμοποιούνται πράσινα πιστοποιητικά να επεκτείνουν την εφαρμογή του καθεστώτος αυτού στην πράσινη ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους.
- 54 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει καθεστώς στηρίζεως όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, το οποίο προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών στους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, λαμβανομένης υπόψη αποκλειστικώς της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, και το οποίο επιβάλλει στους προμηθευτές και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την υποχρέωση να καταθέτουν ετησίως στην αρμόδια αρχή ορισμένη ποσότητα τέτοιων πιστοποιητικών αντιστοιχούσα σε ποσοστό του συνόλου των παραδόσεων τους ή της ποσότητας της εκ μέρους τους χρησιμοποιηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας.

Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

- 55 Με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινισθεί αν το άρθρο 34 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι συνιστά μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών, υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών στους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, λαμβανομένης υπόψη αποκλειστικώς της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, και η οποία επιβάλλει στους προμηθευτές και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την υποχρέωση να καταθέτουν, ετησίως, στην αρμόδια εθνική αρχή, ορισμένη ποσότητα τέτοιων πιστοποιητικών η οποία αντιστοιχεί σε μέρος του συνόλου των παραδόσεων τους ή της ποσότητας της εκ μέρους τους χρησιμοποιηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας, διότι άλλως οφείλουν να καταβάλουν συγκεκριμένο τέλος. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση μπορεί παρά ταύτα να δικαιολογηθεί, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της προωθήσεως της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας τον οποίο επιδιώκει.

Επί της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ

- 56 Κατά την *Energimyndigheten* και τη Σουηδική και τη Γερμανική Κυβέρνηση, η εξέταση του περιορισμού που χαρακτηρίζει κατά τον τρόπο αυτόν το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της επίμαχης στην κύρια δίκη κανονιστικής ρυθμίσεως υπό το πρίσμα του άρθρου 34 ΣΛΕΕ δεν έχει λόγο υπάρξεως στο μέτρο που η οδηγία 2009/28 αποτελεί μέτρο εναρμονίσεως το οποίο προβλέπει ρητώς ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να παρέχουν πρόσβαση στα καθεστώτα τους στηρίξεως στην παραγόμενη εντός άλλων κρατών μελών πράσινη ενέργεια και ότι μια τέτοια ενδεχόμενη παροχή προσβάσεως συνιστά απλώς ευχέρεια των εν λόγω κρατών η οποία πρέπει, σε παρόμοια περίπτωση, να ασκείται αποκλειστικώς και μόνο σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει η οδηγία αυτή.
- 57 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, κάθε εθνικό μέτρο σε τομέα που έχει αποτελέσει αντικείμενο πλήρους εναρμονίσεως σε επίπεδο Ένωσης πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των διατάξεων του μέτρου αυτού εναρμονίσεως και όχι των διατάξεων του πρωτογενούς δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Radlberger Getränkegesellschaft* και *S. Spitz*, C-309/02, EU:C:2004:799, σκέψη 53 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 58 Συνεπώς, εν προκειμένω, πρέπει να εξετασθεί αν η εναρμόνιση βάσει της οδηγίας 2009/28 αποκλείει την εξέταση του συμβατού κανονιστικής ρυθμίσεως όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.
- 59 Συναφώς, επισημαίνεται κατ' αρχάς ότι ο νομοθέτης της Ένωσης όχι μόνο δεν προέβη στην εξαντλητική εναρμόνιση των εθνικών καθεστώτων στηρίξεως της παραγωγής πράσινης ενέργειας, αλλά, όπως προκύπτει ιδίως από την αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας αυτής, έλαβε ως αφετηρία, αφενός, τη διαπίστωση ότι τα κράτη μέλη εφαρμόζουν διαφορετικά καθεστώτα στηρίξεως και, αφετέρου, την αρχή ότι επιβάλλεται η διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των καθεστώτων αυτών προκειμένου να διατηρηθεί η εμπιστοσύνη των επενδυτών και να παρασχεθεί στα κράτη μέλη αυτά η δυνατότητα να προσδιορίσουν αποτελεσματικά εθνικά μέτρα για την επίτευξη των συνολικών εθνικών δεσμευτικών στόχων που τους θέτει η εν λόγω οδηγία.
- 60 Ο ορισμός του «καθεστώτος στηρίξεως», υπό το πρίσμα της εφαρμογής της ίδιας οδηγίας, όπως εκτίθεται στο άρθρο 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', της οδηγίας αυτής, τονίζει επίσης την ουσιωδώς κρατική προέλευση των μέσων, καθεστώτων ή μηχανισμών στηρίξεως, περιοριζόμενος συγχρόνως στη μνεία, με αρκετά γενικούς όρους, των ειδών των υφισταμένων εθνικών μέτρων παροτρύνσεως, τα οποία σκοπούν στην προώθηση της χρήσεως της ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές.
- 61 Ωσαύτως, το άρθρο 1 της οδηγίας 2009/28 το οποίο περιγράφει το αντικείμενό της δεν περιέχει, εξάλλου, στοιχεία από τα οποία να συνάγεται ότι η οδηγία αυτή σκοπεί στην εναρμόνιση των χαρακτηριστικών των διαφόρων εθνικών καθεστώτων στηρίξεως.
- 62 Το άρθρο 3, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, το οποίο κατ' ουσίαν απλώς και μόνον επιτρέπει και ενθαρρύνει τα εθνικά καθεστώτα στηρίξεως της παραγωγής πράσινης ενέργειας, ομοίως δεν περιέχει στοιχεία αφορώντα τα χαρακτηριστικά αυτά, πλην της διευκρίνισης ότι τα κράτη μέλη έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν, σύμφωνα με τα άρθρα 5 έως 11 της ίδιας οδηγίας, σε ποιο βαθμό θα στηρίζουν την πράσινη ενέργεια που παράγεται εντός άλλου κράτους μέλους.
- 63 Εντός του προπεριγραφέντος πλαισίου, δεν μπορεί να κριθεί ότι η οδηγία 2009/28, πραγματευόμενη την εν λόγω πτυχή η οποία αφορά το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής των εθνικών καθεστώτων στηρίξεως, προέβη, υπό την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 57 της παρούσας αποφάσεως, σε εξαντλητική εναρμόνιση του τομέα που αφορά τα καθεστώτα αυτά, η οποία να αποκλείει την εξέταση του συμβατού τους προς το άρθρο 34 ΣΛΕΕ (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση *Radlberger Getränkegesellschaft* και *S. Spitz*, EU:C:2004:799, σκέψεις 54 έως 57).

64 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει να ερμηνευθούν οι διατάξεις της Συνθήκης οι οποίες αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, υπό το πρίσμα που εκτίθεται στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα.

Επί της υπάρξεως εμποδίου στο εμπόριο

65 Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών αποτελεί θεμελιώδη αρχή της Συνθήκης η οποία εκφράζεται με την επιβαλλόμενη από το άρθρο 34 ΣΛΕΕ απαγόρευση (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Δανίας, C-192/01, EU:C:2003:492, σκέψη 38).

66 Κατά πάγια νομολογία, η εν λόγω διάταξη, απαγορεύουσα μεταξύ των κρατών μελών τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών, καταλαμβάνει κάθε εθνικό μέτρο ικανό να εμποδίσει, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Dassonville, 8/74, EU:C:1974:82, σκέψη 5, και PreussenElektra, EU:C:2001:160, σκέψη 69).

67 Διαπιστώνεται, συναφώς, ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση είναι ικανή να εμποδίσει, τουλάχιστον έμμεσα και εν δυνάμει, τις εισαγωγές πράσινης ιδίως ηλεκτρικής ενέργειας από άλλα κράτη μέλη, τούτο δε για διαφόρους λόγους.

68 Αφενός, από την εν λόγω κανονιστική ρύθμιση προκύπτει ότι οι προμηθευτές, καθώς και ορισμένοι καταναλωτές, υποχρεούνται να κατέχουν, κατά την προβλεπόμενη λήξη της ετήσιας προθεσμίας, ορισμένη ποσότητα πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας, προς εκπλήρωση της υποχρέωσης συμπλήρωσης ποσοτώσεως την οποία υπέχουν και η οποία αποτελεί συνάρτηση της συνολικής ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας την οποία παραδίδουν ή καταναλώνουν.

69 Ελλείπει, ιδίως, διεθνούς συμβάσεως συναφώς, μόνον τα πιστοποιητικά που χορηγούνται στο πλαίσιο του εθνικού καθεστώτος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής. Ως εκ τούτου, οι εν λόγω προμηθευτές και καταναλωτές υποχρεούνται, κατά κανόνα, αναλόγως της ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας την οποία εισάγουν, να αγοράζουν τέτοια πιστοποιητικά, διότι άλλως θα υποχρεωθούν να καταβάλουν ειδικό τέλος.

70 Ως εκ τούτου, τέτοιου είδους μέτρα είναι δυνατό να εμποδίζουν τις εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας από άλλα κράτη μέλη (βλ., μεταξύ άλλων, κατ' αναλογία, απόφαση Ligur Carni κ.λπ., C-277/91, C-318/91 και C-319/91, EU:C:1993:927, σκέψη 36).

71 Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, τόσο στην απόφασή του όσο και στα ερωτήματά του, ότι, καίτοι, στο πλαίσιο του καθεστώτος στηρίξεως το οποίο θεσπίζει η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση, οι παραγωγοί πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας δύνανται να πωλούν τα πιστοποιητικά τους ηλεκτρικής ενέργειας στη σχετική με την πώληση τέτοιων πιστοποιητικών αγορά, εντός της οποίας κρατούν συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, κανένα στοιχείο της εν λόγω κανονιστικής ρυθμίσεως δεν απαγορεύσει ωστόσο στους παραγωγούς αυτούς να πωλούν τα εν λόγω πιστοποιητικά μαζί με την ηλεκτρική ενέργεια την οποία παράγουν.

72 Η ύπαρξη τέτοιας δυνατότητας φαίνεται να ευνοεί στην πράξη την ενδεχόμενη έναρξη διαπραγματεύσεων και τη σύναψη συμβατικών σχέσεων, ενίοτε μακροχρόνιων, σχετικών με την παράδοση εγχώριας ενέργειας από τέτοιους παραγωγούς προς τους προμηθευτές ή τους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας, δεδομένου ότι οι χρήστες αυτοί είναι πράγματι σε θέση να αποκτήσουν, κατά τον τρόπο αυτόν, συγχρόνως ηλεκτρική ενέργεια και τα πράσινα πιστοποιητικά τα οποία χρειάζονται για να εκπληρώσουν την υποχρέωση συμπλήρωσης ποσοτώσεως την οποία υπέχουν.

- 73 Συνεπώς και κατά το μέτρο αυτό, το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίξεως έχει ως αποτέλεσμα, τουλάχιστον εν δυνάμει, τον περιορισμό των εισαγωγών ηλεκτρικής ενέργειας από άλλα κράτη μέλη (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Επιτροπή κατά Ιρλανδίας, 249/81, EU:C:1982:402, σκέψεις 27 έως 29).
- 74 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει ιδίως να υπομνησθεί ότι η εκ μέρους κράτους μέλους παράλειψη λήψεως επαρκών μέτρων για την αποτροπή εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, τα οποία δημιουργούνται ιδίως από ενέργειες επιχειρηματιών, αλλά καθίστανται δυνατά λόγω συγκεκριμένης κανονιστικής ρυθμίσεως την οποία έχει θεσπίσει το κράτος αυτό, μπορεί να αποτελέσει εξίσου σοβαρό εμπόδιο για το ενδοκοινοτικό εμπόριο με μια θετική ενέργεια (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-265/95, EU:C:1997:595, σκέψη 31, και Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, σκέψη 58).
- 75 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, διαπιστώνεται ότι κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη είναι ικανή να εμποδίσει τις εισαγωγές πράσινης ιδίως ηλεκτρικής ενέργειας από άλλα κράτη μέλη και ότι συνιστά, κατά συνέπεια, μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς στις εισαγωγές, κατ' αρχήν ασύμβατο προς τις υποχρεώσεις του δικαίου της Ένωσης που απορρέουν από το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, εκτός αν η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί αντικειμενικώς (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-320/03, EU:C:2005:684, σκέψη 69).

Επί της ενδεχόμενης δικαιολογήσεως

- 76 Όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, εθνική κανονιστική ρύθμιση που αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς δικαιολογείται ενδεχομένως από έναν από τους λόγους γενικού συμφέροντος που απαριθμούνται στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ ή από επιτακτικές ανάγκες. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, το εθνικό μέτρο πρέπει να είναι ικανό να διασφαλίζει την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του ως άνω σκοπού (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας, C-524/07, EU:C:2008:717, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

– Επί του σκοπού προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

- 77 Κατά πάγια νομολογία, εθνικά μέτρα ικανά να εμποδίσουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο είναι δυνατό, μεταξύ άλλων, να δικαιολογηθούν από επιτακτικούς λόγους που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας, EU:C:2008:717, σκέψη 57 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 78 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η χρησιμοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, την οποία επιδιώκει να προωθήσει κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, είναι χρήσιμη για την προστασία του περιβάλλοντος στο μέτρο που συμβάλλει στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, που περιλαμβάνονται μεταξύ των κυρίων αιτιών για τις κλιματικές αλλαγές τις οποίες η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη έχουν αναλάβει την υποχρέωση να καταπολεμήσουν (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση PreussenElektra, EU:C:2001:160, σκέψη 73).
- 79 Συναφώς, η αύξηση της χρήσεως αυτής συνιστά, όπως διευκρινίζεται ιδίως στην αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας 2009/28, ένα από τα σημαντικά στοιχεία της δέσμης μέτρων που απαιτούνται για τη μείωση των εκπομπών αυτών και για τη συμμόρφωση προς το πρωτόκολλο του Κιότο στη σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, καθώς και προς τις άλλες δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο με σκοπό τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου μετά το 2012.

- 80 Όπως έχει ήδη επισημάνει το Δικαστήριο, μια τέτοια αύξηση σκοπεί επίσης στην προστασία της υγείας και της ζωής των προσώπων και των ζώων, καθώς και στην προφύλαξη των φυτών, λόγους γενικού συμφέροντος που απαριθμούνται στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση *PreussenElektra*, EU:C:2001:160, σκέψη 75).
- 81 Εξάλλου, από το άρθρο 194, παράγραφος 1, στοιχείο γ', ΣΛΕΕ, προκύπτει ότι η ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αποτελεί έναν από τους σκοπούς που πρέπει να καθοδηγούν την πολιτική της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας.
- 82 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι σκοπός προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας όπως ο επιδιωκόμενος με την επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση είναι κατ' αρχήν δυνατό να δικαιολογήσει ενδεχόμενα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.
- Επί της αναλογικότητας
- 83 Όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 76 της παρούσας αποφάσεως, προκειμένου να δικαιολογηθεί η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση, πρέπει πάντως να ανταποκρίνεται στις επιταγές που απορρέουν από την αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή να είναι πρόσφορη για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού τον οποίο επιδιώκει και αναγκαία προς τούτο.
- 84 Πρέπει, κατ' αρχάς, προς επίλυση ορισμένων ζητημάτων που έθεσε συναφώς το αιτούν δικαστήριο, να επανεξετασθούν, υπό το πρίσμα των εξελίξεων του σχετικού δικαίου της Ένωσης, ορισμένες ιδιαιτερότητες της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας τις οποίες έχει λάβει υπόψη του το Δικαστήριο στο πλαίσιο της εξετάσεως της αναλογικότητας στην οποία προέβη στην απόφαση *PreussenElektra* (EU:C:2001:160).
- 85 Ειδικότερα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 83 έως 86 των προτάσεών του, η διαπίστωση του Δικαστηρίου στη σκέψη 78 της εν λόγω αποφάσεως, κατά την οποία η οδηγία 96/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ 1997, L 27, σ. 20), η οποία ίσχυε τότε, αποτελούσε απλώς και μόνον ένα στάδιο της ελευθερώσεως της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και διατηρούσε εμπόδια στο εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ κρατών μελών, δεν ισχύει πλέον.
- 86 Συγκεκριμένα, υπενθυμίζεται ότι, στη συνέχεια, η Ένωση θέσπισε διάφορες κανονιστικές ρυθμίσεις οι οποίες σκοπούν στην προοδευτική εξάλειψη των εν λόγω εμποδίων, προκειμένου να καταστεί δυνατή η δημιουργία μιας πλήρως λειτουργικής εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, στο πλαίσιο της οποίας θα τονωθεί ιδίως το διασυνοριακό εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας εντός της Ένωσης και όλοι οι προμηθευτές θα είναι σε θέση να παραδίδουν τα προϊόντα τους και οι καταναλωτές θα είναι σε θέση να επιλέγουν ελεύθερα τον προμηθευτή τους. Τούτο συμβαίνει ιδίως όσον αφορά τις διαδοχικές οδηγίες 2003/54 και 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54 (ΕΕ L 211, σ. 55), και τους διαδοχικούς κανονισμούς (ΕΚ) 1228/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ L 176, σ. 1), και (ΕΚ) 714/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση του κανονισμού 1228/2003 (ΕΕ L 211, σ. 15).

- 87 Αντιθέτως, εξακολουθεί να ισχύει η διαπίστωση του Δικαστηρίου στη σκέψη 79 της αποφάσεως PreussenElektra (EU:C:2001:160) ότι η φύση της ηλεκτρικής ενέργειας είναι τέτοια ώστε, άπαξ διοχετευθεί στο δίκτυο μεταφοράς ή διανομής, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η προέλευσή της και ιδίως η πηγή ενέργειας από την οποία παρήχθη.
- 88 Το γεγονός ότι οι διαδοχικές οδηγίες 2001/77 και 2009/28 προέβλεψαν ότι η προέλευση της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας μπορεί να βεβαιώνεται μέσω εγγυήσεων προελεύσεως δεν είναι ικανό να κλονίσει τη διαπίστωση αυτή.
- 89 Αφενός, όπως έχει ήδη επισημανθεί στη σκέψη 52 της παρούσας αποφάσεως, οι εν λόγω εγγυήσεις προελεύσεως έχουν ως μοναδική λειτουργία να αποδεικνύουν στους τελικούς καταναλωτές το μερίδιο πράσινης ενέργειας το οποίο περιέχει το ενεργειακό μείγμα ενός προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας.
- 90 Αφετέρου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, λαμβανομένου υπόψη του αντικαταστατού χαρακτήρα του ηλεκτρικού ρεύματος το οποίο περιλαμβάνεται στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής, οι εν λόγω εγγυήσεις δεν καθιστούν δυνατό να αποδειχθεί ότι ορισμένη ποσότητα ενέργειας η οποία παρέχεται από τα δίκτυα αυτά είναι ακριβώς η προερχόμενη από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ως προς τις οποίες χορηγήθηκαν οι ίδιες αυτές εγγυήσεις, οπότε παραμένει δυσχερής η συστηματική εξατομίκευση της ηλεκτρικής ενέργειας ως πράσινης ενέργειας στα στάδια της διανομής και της καταναλώσεως.
- 91 Υπό το πρίσμα αυτών των προκριματικών σκέψεων, πρέπει, πρώτον, να εξετασθεί μία από τις πτυχές της επίμαχης στην κύρια δίκη κανονιστικής ρυθμίσεως, την οποία υπογράμμισε το αιτούν δικαστήριο στα ερωτήματά του και της οποίας λαμβανομένης υπόψη δεν χορηγήθηκε έγκριση στην Ålands Vindkraft, συγκεκριμένα δε το γεγονός ότι, βάσει της ρυθμίσεως αυτής, τα πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας χορηγούνται μόνο με βάση την πράσινη ενέργεια που παράγεται στην εθνική επικράτεια.
- 92 Συναφώς, γίνεται δεκτό ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, ένας τέτοιος εδαφικός περιορισμός μπορεί να θεωρηθεί καθεαυτόν αναγκαίος για την επίτευξη του εν προκειμένω επιδιωκόμενου θεμιτού σκοπού της προωθήσεως της χρήσεως ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.
- 93 Αληθεύει, βεβαίως, ότι, όπως υποστήριξε μεταξύ άλλων η Ålands Vindkraft, ο σκοπός προστασίας του περιβάλλοντος τον οποίο εξυπηρετεί η αύξηση της παραγωγής και της καταναλώσεως πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, δηλαδή, ιδίως, η μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, όπως και, εξάλλου, οι συνακόλουθοι προς αυτόν σκοποί της προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων και των ζώων, καθώς και της προφυλάξεως των φυτών, επιδιώκονται εκ πρώτης όψεως εντός της Ένωσης ανεξαρτήτως του ότι η αύξηση αυτή έχει ως πηγή εγκαταστάσεις που βρίσκονται στο έδαφος του τάδε ή του δείνα κράτους μέλους.
- 94 Εντούτοις, δεδομένου ότι, μεταξύ άλλων, το δικαίο της Ένωσης δεν έχει εναρμονίσει τα εθνικά καθεστώτα στηρίξεως της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, επιτρέπεται, κατ' αρχήν, στα κράτη μέλη να περιορίζουν την εφαρμογή των καθεστώτων αυτών στην παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας στο έδαφός τους.
- 95 Πρώτον, το γεγονός ότι ένα εθνικό καθεστώς στηρίξεως έχει διαμορφωθεί κατά τρόπον ώστε να ευνοεί άμεσα την παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας μάλλον και όχι απλώς και μόνον την κατανάλωσή της είναι δυνατό μεταξύ άλλων να εξηγηθεί λαμβανομένου υπόψη ότι ο πράσινος χαρακτήρας της ηλεκτρικής ενέργειας αφορά μόνον τον τρόπο παραγωγής της ενέργειας αυτής και ότι, ως εκ τούτου, οι περιβαλλοντικοί στόχοι που αφορούν τη μείωση των εκπομπών αερίου είναι δυνατό να επιδιωχθούν αποτελεσματικά κυρίως στο στάδιο της παραγωγής.

- 96 Αντιθέτως, όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 87 και 90 της παρούσας αποφάσεως, άπαξ η πράσινη ηλεκτρική ενέργεια διοχετευθεί στο δίκτυο μεταφοράς ή διανομής, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η συγκεκριμένη προέλευσή της, οπότε παραμένει δυσχερής η συστηματική εξατομίκευση της ηλεκτρικής ενέργειας ως πράσινης ενέργειας στο στάδιο της καταναλώσεως.
- 97 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει μεταξύ άλλων από τις αιτιολογικές σκέψεις 1 και 25 και από τα άρθρα 3, παράγραφος 1, και 5, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 2009/28 και όπως εκτέθηκε στο πλαίσιο της εξετάσεως του πρώτου ερωτήματος, προκειμένου να διασφαλισθεί η υλοποίηση των διεθνών περιβαλλοντικών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η Ένωση, ο νομοθέτης της Ένωσης έθεσε στα διάφορα κράτη μέλη δεσμευτικούς εθνικούς στόχους διατυπωμένους υπό τη μορφή ποσοτώσεων παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.
- 98 Δεύτερον και όσον αφορά το γεγονός ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίζεται έχει διαμορφωθεί κατά τρόπον ώστε να ευνοεί μόνον την παραγωγή πράσινης ενέργειας που βρίσκεται στην εθνική επικράτεια, παρατηρείται ότι, όπως επισήμανε ο νομοθέτης της Ένωσης στην αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας 2009/28, για κάθε κράτος μέλος διαφέρει η αρχική κατάσταση, οι δυνατότητες αναπτύξεως των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και το ενεργειακό του μείγμα, οπότε ο εν λόγω νομοθέτης έκρινε ότι, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών αυτών, έπρεπε να προβεί στη δίκαιη και προσήκουσα κατανομή μεταξύ των κρατών μελών της απαιτούμενης προσπάθειας για την τήρηση των εν λόγω διεθνών δεσμεύσεων της Ένωσης.
- 99 Εξάλλου και όπως επισήμανε επίσης ο εν λόγω νομοθέτης στην αιτιολογική σκέψη 25 της εν λόγω οδηγίας, κρίνεται ουσιώδες, προκειμένου να διασφαλισθεί η εύρυθμη λειτουργία των εθνικών καθεστώτων ενισχύσεως, να είναι σε θέση τα κράτη μέλη να ελέγχουν τα αποτελέσματα και το κόστος των καθεστώτων αυτών με γνώμονα το δυναμικό τους, διατηρώντας συγχρόνως την εμπιστοσύνη των επενδυτών.
- 100 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι, διατηρώντας μεν τον εθνικό και, κατ' αρχήν, τοπικό χαρακτήρα των υφισταμένων καθεστώτων στηρίζεως, ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε συγχρόνως διαφόρους μηχανισμούς οι οποίοι έχουν ως σκοπό να παράσχουν στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να συνεργάζονται, κατά το δυνατόν, προς επίτευξη των δεσμευτικών στόχων που τους έθεσε η εν λόγω οδηγία. Μεταξύ των μηχανισμών αυτών περιλαμβάνεται η προβλεπόμενη στο άρθρο 11 της ίδιας οδηγίας δυνατότητα θεσπίσεως κοινών καθεστώτων στηρίζεως.
- 101 Όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, η δυνατότητα αυτή χρησιμοποιήθηκε μεταξύ άλλων από το Βασίλειο της Σουηδίας και το Βασίλειο της Νορβηγίας, σε αμφότερα εκ των οποίων ίσχυαν καθεστώτα στηρίζεως στο πλαίσιο των οποίων χρησιμοποιούνταν πράσινα πιστοποιητικά, και ως εκ τούτου τα κράτη αυτά ενοποίησαν τα καθεστώτα τους.
- 102 Όσον αφορά το επιχείρημα που προβάλλει η Ålands Vindkraft, κατά το οποίο προκύπτει από δείκτες ότι το Βασίλειο της Σουηδίας διαθέτει ήδη δυνατότητες παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας οι οποίες του παρέχουν τη δυνατότητα να επιτύχει τους δεσμευτικούς εθνικούς στόχους που του έθεσε η εν λόγω οδηγία, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, ακόμη και αν υποτεθεί ότι τούτο έχει αποδειχθεί, δεν είναι ικανό να δικαιολογήσει το συμπέρασμα ότι ο εδαφικός περιορισμός ο οποίος χαρακτηρίζει το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς στηρίζεως δεν είναι πλέον απαραίτητος.
- 103 Πράγματι, αρκεί συναφώς να επισημανθεί ότι ένα τέτοιο καθεστώς στηρίζεως της πράσινης ενέργειας της οποίας το κόστος παραγωγής φαίνεται να είναι, όπως υπενθύμισαν μεταξύ άλλων η Σουηδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, πάντοτε αρκετά υψηλό σε σύγκριση με το κόστος της ενέργειας που παράγεται από μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, έχει, ως εκ της φύσεώς του, ως σκοπό να ευνοήσει μακροπρόθεσμα τις επενδύσεις σε νέες εγκαταστάσεις, παρέχοντας στους παραγωγούς ορισμένες εγγυήσεις ως προς τη μελλοντική διάθεση της παραγωγής τους πράσινης ενέργειας. Ως εκ τούτου, η αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου καθεστώτος επιβάλλει, εξ ορισμού, ορισμένη διάρκεια η οποία να

είναι μεταξύ άλλων ικανή να διασφαλίζει τον σεβασμό της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των επενδυτών οι οποίοι έχουν επενδύσει στην ενέργεια αυτή και να εξασφαλίζει τη συνέχιση της εκμεταλλεύσεως των εγκαταστάσεων αυτών.

- 104 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, δεν μπορεί να κριθεί ότι το Βασίλειο της Σουηδίας, απλώς και μόνον επειδή περιόρισε την εφαρμογή ενός καθεστώτος στηρίξεως στο πλαίσιο του οποίου χρησιμοποιούνται πράσινα πιστοποιητικά, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, αποκλειστικώς και μόνον στην πράσινη ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται στην εθνική επικράτεια, παρέβη την αρχή της αναλογικότητας. Στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, το κράτος μέλος αυτό μπορούσε θεμιτώς να κρίνει ότι ένας τέτοιος εδαφικός περιορισμός δεν υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού της αυξήσεως της παραγωγής και, εμμέσως, της καταναλώσεως πράσινης ενέργειας εντός της Ένωσης τον οποίο επιδιώκουν τόσο το εν λόγω εθνικό καθεστώς όσον και η οδηγία 2009/28 στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται.
- 105 Επιβάλλεται εντούτοις να εξετασθεί, δεύτερον, αν θεωρούμενα από κοινού με τον εδαφικό περιορισμό ο οποίος μόλις αναλύθηκε, τα άλλα χαρακτηριστικά της επίμαχης στην κύρια δίκη κανονιστικής ρυθμίσεως τα οποία εκθέτει το αιτούν δικαστήριο καθιστούν δυνατή τη συναγωγή του συμπεράσματος ότι η κανονιστική ρύθμιση αυτή, θεωρούμενη στο σύνολό της, ανταποκρίνεται πράγματι στις επιταγές που απορρέουν από την αρχή της αναλογικότητας.
- 106 Συναφώς, πρέπει πράγματι να υπομνησθεί ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων από μια υποχρέωση την οποία υπέχουν ετησίως οι προμηθευτές και ορισμένοι χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας να κατέχουν και να υποβάλλουν στην αρμόδια αρχή ορισμένη ποσότητα πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας που αντιστοιχεί σε ποσοστό των παραδόσεών τους ή των ποσοτήτων που χρησιμοποιούν, διότι άλλως υποχρεώνονται να καταβάλουν ένα ειδικό τέλος.
- 107 Από την περιγραφή που παρατίθεται στην εν λόγω απόφαση προκύπτει επίσης, αφενός, ότι οι ενδιαφερόμενοι έχουν τη δυνατότητα να προμηθεύονται τα πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας τα οποία εκποιούν οι παραγωγοί σε ειδική αγορά στην οποία κρατούν συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού και στην οποία η τιμή του πιστοποιητικού καθορίζεται από την προσφορά και τη ζήτηση και, αφετέρου, ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση δεν επιβάλλει ούτε αποκλείει την από κοινού αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας και των πιστοποιητικών από τον ίδιο παραγωγό.
- 108 Ως εκ τούτου, από την επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση προκύπτει ότι, σε περίπτωση εισαγωγής στη Σουηδία πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας παραχθείσας από την Ålands Vindkraft στη Φινλανδία, για την εμπορία ή την κατανάλωση της ενέργειας αυτής θα απαιτείται, κατά κανόνα, από τους οικείους προμηθευτές ή καταναλωτές, περιλαμβανομένης πιθανώς της Ålands Vindkraft, ενδεχομένως υπό την ιδιότητά της ως προμηθευτή, να αγοράσουν πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας με βάση την κατά τα άνω εισαχθείσα ποσότητα ηλεκτρικής ενέργειας.
- 109 Επί των διαφόρων αυτών σημείων, επισημαίνεται, πρώτον, ότι ένα εθνικό καθεστώς στηρίξεως στο πλαίσιο του οποίου χρησιμοποιούνται πράσινα πιστοποιητικά, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, σκοπεί μεταξύ άλλων να επιβαρύνει με το επιπλέον κόστος το οποίο συνεπάγεται η παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας απευθείας την αγορά, δηλαδή τους προμηθευτές και τους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας που υπέχουν υποχρέωση τηρήσεως ποσοστώσεως και, εν τέλει, τους καταναλωτές.
- 110 Προβαίνοντας στην επιλογή αυτή, το κράτος μέλος δεν υπερβαίνει το περιθώριο εκτιμήσεως το οποίο έχει στο πλαίσιο της επιδιώξεως του θεμιτού σκοπού της αυξήσεως της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.

- 111 Δεύτερον, παρατηρείται ότι, αντιθέτως, επί παραδείγματι, προς τη στήριξη μιας επενδύσεως, αυτό το είδος καθεστώτος σκοπεί στη στήριξη της εκμεταλλεύσεως των εγκαταστάσεων παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, άπαξ αυτές τεθούν σε λειτουργία. Συναφώς, η υποχρέωση τηρήσεως ποσοστώσεως έχει μεταξύ άλλων ως προορισμό τη διασφάλιση στους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας ζητήσεως για τα πιστοποιητικά που τους έχουν χορηγηθεί και την κατά τον τρόπο αυτό διευκόλυνση της διαθέσεως της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας την οποία παράγουν σε υψηλότερη τιμή από την τιμή της αγοράς της συμβατικής ενέργειας.
- 112 Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση ότι το καθεστώς αυτό λειτουργεί ως κίνητρο για τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας εν γένει, ιδίως δε αυτών που έχουν τόσο την ιδιότητα του παραγωγού αφενός όσο και την ιδιότητα του προμηθευτή ή του καταναλωτή αφετέρου, προκειμένου να τους ωθήσει να αυξήσουν την παραγωγή τους ηλεκτρικής ενέργειας, ούτε, επομένως, ότι είναι πρόσφορο για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού που επιδιώκεται εν προκειμένω.
- 113 Εντούτοις, επισημαίνεται, τρίτον, ότι η εύρυθμη λειτουργία ενός τέτοιου καθεστώτος απαιτεί, ως εκ της φύσεώς του, την ύπαρξη μηχανισμών της αγοράς ικανών να παράσχουν στους επιχειρηματίες οι οποίοι υπέχουν υποχρέωση συμπληρώσεως ποσοστώσεως και οι οποίοι δεν έχουν ακόμη τα απαιτούμενα πιστοποιητικά προς εκπλήρωση της εν λόγω υποχρεώσεως τη δυνατότητα να προμηθευτούν πιστοποιητικά κατά τρόπο αποτελεσματικό και υπό δίκαιους όρους.
- 114 Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η δημιουργία μηχανισμών για τη δημιουργία μιας πραγματικής αγοράς πιστοποιητικών στην οποία η προσφορά και η ζήτηση είναι όντως δυνατό να συναντηθούν και να τείνουν προς εξισορρόπηση, οπότε οι ενδιαφερόμενοι προμηθευτές και χρήστες έχουν πράγματι τη δυνατότητα να προμηθεύονται πιστοποιητικά υπό δίκαιους όρους.
- 115 Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου, τα πράσινα πιστοποιητικά πωλούνται πράγματι, εντός του οικείου κράτους μέλους, σε μια αγορά στην οποία κρατούν συνθήκες ελευθέρου ανταγωνισμού, οπότε οι τιμές τους καθορίζονται από την προσφορά και τη ζήτηση.
- 116 Όσον αφορά το γεγονός ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση έχει προβλέψει ότι οι προμηθευτές και οι χρήστες οι οποίοι δεν εκπληρώνουν την υποχρέωση συμπληρώσεως ποσοστώσεως την οποία υπέχουν υποχρεώνονται να καταβάλουν ειδικό τέλος, επισημαίνονται τα ακόλουθα. Μολονότι η επιβολή ενός τέτοιου τέλους μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία ως κίνητρο, αφενός, προς τους παραγωγούς προκειμένου να αυξήσουν την παραγωγή τους πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας και, αφετέρου, προς τους επιχειρηματίες που υπόκεινται σε υποχρέωση συμπληρώσεως ποσοστώσεως προκειμένου να προβούν πράγματι στην απόκτηση των απαιτούμενων πιστοποιητικών, παρά ταύτα πρέπει και πάλι η διαδικασία καθορισμού και το ποσό του τέλους αυτού να μη βαίνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου για ένα τέτοιο κίνητρο και να αποφεύγεται μεταξύ άλλων, συναφώς, η επιβολή υπερβολικά μεγάλης κυρώσεως στους οικείους επιχειρηματίες.
- 117 Τέταρτον, υπενθυμίζεται ότι το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση δεν αποκλείει να έχουν οι προμηθευτές και οι χρήστες οι οποίοι υπόκεινται σε υποχρέωση συμπληρώσεως ποσοστώσεως τη δυνατότητα να προμηθεύονται, από τους εγχώριους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, ηλεκτρική ενέργεια και πιστοποιητικά ηλεκτρικής ενέργειας από κοινού. Η Ålands Vindkraft υποστηρίζει ότι, κατά τον τρόπο αυτόν, οι εγχώριοι παραγωγοί πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας δύνανται, συνδυάζοντας τη μεταβίβαση πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας με τη μεταβίβαση ηλεκτρικής ενέργειας, να ενισχύσουν τη διάθεση της ενέργειας αυτής.
- 118 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, καθόσον υφίσταται αγορά των πράσινων πιστοποιητικών η οποία πληροί τις προϋποθέσεις των σκέψεων 113 και 114 της παρούσας αποφάσεως, στην οποία οι επιχειρηματίες οι οποίοι έχουν εισαγάγει ηλεκτρική ενέργεια προελεύσεως άλλων κρατών μελών δύνανται να προμηθευτούν πιστοποιητικά κατά τρόπο αποτελεσματικό και υπό δίκαιους όρους, το γεγονός ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση δεν απαγορεύει εξάλλου στους παραγωγούς πράσινης

ηλεκτρικής ενέργειας να πωλούν στους επιχειρηματίες οι οποίοι υπόκεινται στην υποχρέωση τηρήσεως ποσοτώσεως ηλεκτρική ενέργεια και πιστοποιητικά από κοινού δεν συνεπάγεται ότι η ρύθμιση αυτή βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του σκοπού της αυξήσεως της παραγωγής πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι εξακολουθεί να υφίσταται μια τέτοια δυνατότητα προφανώς λειτουργεί ως επιπλέον κίνητρο για τους παραγωγούς προκειμένου να αυξήσουν την παραγωγή τους πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας.

- 119 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών στους παραγωγούς πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, λαμβανομένης υπόψη αποκλειστικώς της πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, και η οποία επιβάλλει στους προμηθευτές και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την υποχρέωση να καταθέτουν, ετησίως, στην αρμόδια εθνική αρχή, ορισμένη ποσότητα τέτοιων πιστοποιητικών η οποία αντιστοιχεί σε μέρος του συνόλου των παραδόσεων τους ή της ποσότητας της εκ μέρους τους χρησιμοποιηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας, διότι άλλως οφείλουν να καταβάλουν συγκεκριμένο τέλος.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

- 120 Με το τέταρτο ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν, εφόσον υποτεθεί ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία επιφυλάσσει την εφαρμογή των μέτρων στηρίξεως τα οποία θεσπίζει αποκλειστικώς και μόνο για την παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε η αρχή της ασφάλειας δικαίου την οποία αυτό καθιερώνει, αντιτίθεται, παρά ταύτα, στο γεγονός ότι ο εν λόγω περιορισμός του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής δεν προκύπτει ρητώς από τις διατάξεις της ρυθμίσεως αυτής.
- 121 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το εν λόγω δικαστήριο κρίνει ότι, κατά την επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση, εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας κείμενες εκτός της σουηδικής επικρατείας δεν παρέχουν δικαίωμα υπαγωγής στο σύστημα των πιστοποιητικών ηλεκτρικής ενέργειας. Εκθέτει ότι, μολονότι ο εν λόγω περιορισμός δεν προκύπτει ρητώς από το γράμμα της ρυθμίσεως αυτής, επιβάλλεται η ερμηνεία υπό την εν λόγω έννοια, ιδίως υπό το πρίσμα των προπαρασκευαστικών εργασιών της κανονιστικής ρυθμίσεως.
- 122 Συναφώς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο περιορισμός αυτός προκύπτει ρητώς από το γράμμα του άρθρου 5 του νόμου του 2011, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο 1 του νόμου αυτού, οπότε δεν συντρέχει λόγος να δώσει το Δικαστήριο απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα.
- 123 Εντούτοις, επισημαίνεται ότι το ζήτημα κατά πόσον ο περιορισμός του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής της επίμαχης στην κύρια δίκη κανονιστικής ρυθμίσεως προκύπτει ενδεχομένως από το γράμμα της ρυθμίσεως αυτής εμπίπτει στην ερμηνεία της και, ως εκ τούτου, στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων (βλ., μεταξύ άλλων, υπό την έννοια αυτή, απόφαση *CEZ*, C-115/08, EU:C:2009:660, σκέψη 57 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 124 Όσον αφορά το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να υπομνησθεί κατ' αρχάς ότι, σύμφωνα με την απάντηση την οποία έδωσε το Δικαστήριο στο πρώτο ερώτημα, το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς συνιστά καθεστώς στηρίξεως υπό την έννοια των άρθρων 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28, το οποίο, ως εκ τούτου και όπως προκύπτει από την τελευταία αυτή διάταξη, έχει ως σκοπό να συντελέσει στην εκ μέρους του Βασιλείου της Σουηδίας επίτευξη των δεσμευτικών στόχων που του θέτει η εν λόγω οδηγία όσον αφορά την παραγωγή πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας στην επικρατεία του.

- 125 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, όταν τα κράτη μέλη θεσπίζουν, κατά τον τρόπο αυτόν, μέτρα με τα οποία θέτουν σε εφαρμογή το δικαίωμα της Ένωσης, υποχρεούνται να τηρούν τις γενικές αρχές του δικαίου αυτού, στις οποίες περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η αρχή της ασφάλειας δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις *Plantanol*, C-201/08, EU:C:2009:539, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και *IBV & Cie*, C-195/12, EU:C:2013:598, σκέψη 49).
- 126 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει αν εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη συνάδει προς την εν λόγω αρχή, το δε Δικαστήριο, αποφαινόμενο κατόπιν προδικαστικής παραπομπής δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, είναι αποκλειστικώς και μόνον αρμόδιο να παράσχει στο δικαστήριο αυτό όλα τα απορρέοντα από το δικαίωμα της Ένωσης ερμηνευτικά στοιχεία τα οποία είναι δυνατό να του επιτρέψουν να εκτιμήσει το εν λόγω συμβατό (βλ., υπό την έννοια αυτή, μεταξύ άλλων, απόφαση *Plantanol*, EU:C:2009:539, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 127 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει, αφενός, να είναι οι κανόνες δικαίου σαφείς και ακριβείς και, αφετέρου, να είναι η εφαρμογή τους προβλέψιμη για τους διοικουμένους (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Plantanol*, EU:C:2009:539, σκέψη 46 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 128 Ειδικότερα, η εν λόγω αρχή απαιτεί να παρέχει η κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης τη δυνατότητα στους ενδιαφερομένους να γνωρίζουν με ακρίβεια την έκταση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλει και να είναι οι τελευταίοι σε θέση να γνωρίζουν σαφώς τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις τους και να λαμβάνουν ως εκ τούτου τα μέτρα τους (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *ArcelorMittal Luxembourg* κατά Επιτροπής και Επιτροπή κατά *ArcelorMittal Luxembourg* κ.λπ., C-201/09 P και C-216/09 P, EU:C:2011:190, σκέψη 68 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 129 Όσον αφορά το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής του καθεστώτος ενισχύσεως το οποίο προβλέπει η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση, το αιτούν δικαστήριο δύναται, προκειμένου να προσδιορίσει αν πληρούνται οι επιταγές της αρχής της ασφάλειας δικαίου, να λαμβάνει υπόψη του όλα τα ουσιώδη στοιχεία που προκύπτουν από το γράμμα, τον σκοπό ή την οικονομία της εν λόγω κανονιστικής ρυθμίσεως (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Mitsui & Co. Deutschland*, C-256/07, EU:C:2009:167, σκέψη 32).
- 130 Το δικαστήριο αυτό ενδέχεται να λάβει επίσης υπόψη του το γεγονός ότι η εν λόγω εθνική κανονιστική ρύθμιση εντάσσεται στο πλαίσιο της εφαρμογής της οδηγίας 2009/28, στην οποία εξάλλου παραπέμπουν ρητώς οι προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου του 2011, στο μέτρο που, ειδικότερα, όπως προκύπτει από την εκ μέρους του Δικαστηρίου εξέταση του πρώτου ερωτήματος, η οδηγία αυτή επιτρέπει ρητώς την εκ μέρους των κρατών μελών θέσπιση παρόμοιων τοπικώς περιορισμένων καθεστώτων στηρίξεως, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να παράσχει στα κράτη μέλη αυτά τη δυνατότητα να επιτύχουν τους δεσμευτικούς στόχους που τους επιβάλλει η οδηγία αυτή όσον αφορά την παραγωγή πράσινης ενέργειας στο έδαφός τους.
- 131 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω στοιχείων και υπό την επιφύλαξη τελικών εκτιμήσεων που αποτελούν αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου, η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση δεν αντιβαίνει στην αρχή της ασφάλειας δικαίου.
- 132 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να ελέγξει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των ουσιωδών στοιχείων στα οποία ενδέχεται να περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων το κανονιστικό πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης εντός του οποίου εντάσσεται η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση, εάν, θεωρούμενη υπό το πρίσμα του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής της, η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση ανταποκρίνεται στις επιταγές της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

Επί των δικαστικών εξόδων

¹³³ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Τα άρθρα 2, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο ια', και 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/28/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ, έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να θεσπίσει καθεστώς στηρίξεως όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, το οποίο προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, λαμβανομένης υπόψη αποκλειστικώς της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από τέτοιες πηγές στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού, και το οποίο επιβάλλει στους προμηθευτές και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την υποχρέωση να καταθέτουν ετησίως στην αρμόδια αρχή ορισμένη ποσότητα τέτοιων πιστοποιητικών αντιστοιχούσα σε ποσοστό του συνόλου των παραδόσεων τους ή της ποσότητας της εκ μέρους τους χρησιμοποιηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας.
- 2) Το άρθρο 34 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει τη χορήγηση διαπραγματεύσιμων πιστοποιητικών στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, λαμβανομένης υπόψη αποκλειστικώς της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από τέτοιες πηγές στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, και η οποία επιβάλλει στους προμηθευτές και σε ορισμένους χρήστες ηλεκτρικής ενέργειας την υποχρέωση να καταθέτουν, ετησίως, στην αρμόδια εθνική αρχή, ορισμένη ποσότητα τέτοιων πιστοποιητικών η οποία αντιστοιχεί σε μέρος του συνόλου των παραδόσεών τους ή της ποσότητας της εκ μέρους τους χρησιμοποιηθείσας ηλεκτρικής ενέργειας, διότι άλλως οφείλουν να καταβάλουν συγκεκριμένο τέλος.
- 3) Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να ελέγξει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των ουσιωδών στοιχείων στα οποία ενδέχεται να περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων το κανονιστικό πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης εντός του οποίου εντάσσεται η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση, εάν, θεωρούμενη υπό το πρίσμα του κατά τόπον πεδίου εφαρμογής της, η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση ανταποκρίνεται στις επιταγές της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

(υπογραφές)